

Sosyal Medyada Çocuk Hakkı İhlali: Sharenting*Child Rights Neglect in Social Media: Sharenting*

Sevim ÇİMKE¹, Dilek Yıldırım Gürkan², Sevinç Polat¹

¹Bozok Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği A.D, Yozgat

²Bozok Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Halk Sağlığı Hemşireliği A.D, Yozgat

ÖZ:

Son yıllarda ebeveynler arasında sosyal medya kullanımı hızlı bir şekilde artmıştır. Çocuklar henüz adım atmaya başlamadan çok daha önce ebeveynlerinin sosyal medya paylaşımları aracılığı ile dijital ayak izlerine sahip olmaktadır. Hızlı bir şekilde artan bu ebeveyn paylaşımları ‘parenting’ ve ‘share’ kelimelerinden türetilmiş ‘sharenting’ kavramının literatüre girmesine neden olmuştur. Sosyal medya, ebeveynlere bir takım faydalar sağlamakla birlikte, bilinçsizce yapılan paylaşımlar, çocuklarını yetişkinliğe kadar takip edecek zararlara sebep olabilmektedir. Ebeveynler farkında olmadan çocuklarının mahremiyet, unutulma hakkını ihmal etmekte ve bunun başkaları tarafından istismar edilmesine aracı olabilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili yaptıkları paylaşımların etkilerini fark etmelerini sağlayacak ve sosyal medyanın sağlıklı kullanımında onlara yardımcı olacak az sayıda araştırma ve kaynak bulunmaktadır. Bu derlemenin amacı, bu konuyla ilgili olası yasal çözümleri keşfetmek, ebeveynler ve diğer paylaşımcılar için çocuklar hakkında paylaşım yaparken göz önüne alacakları çocuk merkezli, halk sağlığı temelli önerileri sunmak, çocuğun haklarını korurken aynı zamanda da ebeveynin ifade etme özgürlüğünü sınırlamaksızın sosyal medya kullanımını sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Ebeveyn, Çocuk Hakkı, Sharenting

SUMMARY:

In recent years, the use of social media among parents has increased rapidly. Before the children began to step, they have digital footprints through their parents' social media sharing. These rapidly increasing parental shares caused the concept of 'sharenting' derived from the words 'parenting' and 'share' to enter the literature. The social media, while providing some benefits to the parents, unconscious sharing can have potentially damaging children to follow up to adulthood. Parents unwittingly ignore their children's privacy, the right to be forgotten and can be instrumental in exploitation by others. There are a few sources of research and resources that will help parents recognize the impact of their sharing with their children and help them use healthy social media. The purpose of this article is to explore the possible legal solutions to this issue and to present a child-centered, public health-based proposal that parents will consider when sharing about their children and while at the same time protecting the child's rights and using social media without limiting parental freedom of expression.

Keywords: Social Media, Parent, Child Rights, Sharenting

Giriş

Günümüz dünyasında facebook, instagram, twitter gibi sosyal medya siteleri insanların ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu yüzyılın ilk yıllarından bu yana sosyal medyanın ortaya çıkışı, insanlara kendi materyallerini yükleme, başkalarının içeriğine yanıt verme, etiketleme veya paylaşma fırsatı sunmaktadır (1).

Günümüzde telefon teknolojisinin hızla gelişmesi ile birlikte sosyal ağlarda fotoğraf paylaşımının oldukça yaygın bir hal aldığı ve her 60 saniyede 136.000 fotoğrafın facebooka yüklendiği belirtilmiştir (2). Bu paylaşımcılık akımından ebeveynlerde fazlaca etkilenmiştir. Bartholomew ve ark., (2012) yaptığı çalışmada annelerin % 98'inin ve babaların % 89'unun çocuğunun fotoğraflarını facebooka yükledikleri belirlenmiştir (3).

2014 yılının sonunda, Michigan Üniversitesi C.S. Mott Çocuk Hastanesi Çocuk Sağlığı Ulusal Anket sonucuna göre annelerin yarısından fazlasının, babaların üçte birinin sosyal medyada çocukları ve ebeveynlikleri ile ilgili paylaşımlarda bulunduğu saptanmıştır (4).

Hızla artan bu paylaşımlarla ebeveynler 'sharenting' kavramını gündeme getirmişlerdir. Bu kavram 'parenting' ve 'share' kelimelerinden türetilmiştir (5-7). "Sharenting" kelimesi Collins Dictionary tarafından "sosyal medyayı düzenli kullanan bir ebeveynin çocuklarıyla ilgili çok fazla ayrıntılı bilgi paylaşması" olarak tanımlanmıştır (5,6,8).

Dünyanın her yerinde ebeveynliğin sevinçlerini, zorluklarını paylaşmak ve çocukların hayatlarını belgelemek giderek toplumsal bir norm haline gelmektedir. Birçok ebeveyn, bebeklerinin görüntülerini doğumdan hemen sonra hızla sosyal medyada paylaşmakta, bir çok çocuk ilk ultrason resimleri ile yada annelerin doğum öncesi vücut şekillerini fotoğrafladıkları paylaşımlarla sosyal medyaya da doğmadan önce var olmaktadır (5). Daniel ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada ortalama 7,9 aylık bebeği olan yeni bir annenin günde ortalama 3,78 saatini sosyal medya sitelerinde geçirirken, günlük 8.7 saatini çocuk bakımıyla geçirdiklerini belirtmiştir. Bu çalışma sonucuna göre annelerin çocukları ile ilgilendikleri sürenin yaklaşık yarısını sosyal ağlarda geçirdiği görülmektedir (9).

Yapılan araştırmalarda, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki çocukların % 92'sinin 2 yaşından önce çevrimiçi var olduğunu ve yaklaşık üçte birinin ise hayatlarının ilk 24 saatinde sosyal medya sitelerinde gösterildiği belirtilmiştir (10). Yapılmış bir çalışmanın sonuçlarına göre sosyal medya hesabı kullanan bir ebeveynin beşinci yaş güne kadar çocuklarının ortalama 1000 fotoğrafını paylaşmış olacağı bildirilmiştir (11). Bunun yansırı aile yakınları, sağlık personelleri, doğum fotoğrafçıları ve öğretmenleri çocukların fotoğraflarını kontrolsüzce sosyal medyaya yükleyebilmektedirler. Ayrıca hashtag (etiketleme) tekniği sayesinde sosyal medyada paylaşılan bu fotoğraflar dünyanın her yerindeki kullanıcılara anında ulaşabilmektedir. Böylece, birçok çocuk kendi sosyal medya hesaplarını kullanacak olgunluğa gelene kadar, aileleri tarafından yaratılan dijital kimlikleri çok küçük yaşlarda üzerine geçirmiş olmaktadır (6).

Oyuncu anne, müzisyen anne, çalışan anne, gezgin anne, doğal anne ya da olaya biraz daha ciddiyet katmak amaçlı akademisyen anne, uzman anne, öğretmen anne gibi kullanıcı adları ile oluşturulan sosyal medya hesaplarının günden güne sayıları artarak çoğalmaktadır (12). Bu şekilde birçok ebeveyn, ebeveynlik

görevlerini en iyi şekilde yerine getirebildikleri konusunda toplumsal bir onay almak için çocuğunun resimlerini aşırı şekilde paylaşmakta ve çocuklarını psikolojik tatmin aracı olarak kullanmaktadır. Öyle ki, bu fotoğraflarla ilgili yorum ve beğeni yapılmasının ebeveynlerin, ebeveynlik rolünden duydukları memnuniyeti artırdığı bildirilmiştir (6). Günümüzde birçok ebeveyn çocuklarına özel sosyal medya hesapları açmakta, bazı ebeveynler ise durumu daha da ileriye taşıyarak moda ikonlu şekilde giydirdikleri çocuklarının olağanüstü çekilmiş fotoğraflarını “instagram ünlüsü” ya da ünlü bir “instagram annesi” olma hayalleri ile yayınlamakta, çocuğunu bu şekilde popüler bir ürün haline getirmekten keyif almaktadır. Ayrıca ebeveynler çocuklarını sosyal medya hesapları üzerinden “micro-celebrity” olarak ticari amaçlı kullanmaktan çekinmemektedirler (13). Micro-celebrity”ler internet aracılığıyla popülerlik kazanan fenomenlerdir. Ürettikleri içeriklerle bir ürün ya da haberi firma yada marka etiketleyerek paylaşan fenomenler, bu sayede takipçilerinin bazı hizmet ya da ürünlere yönelmesini sağlamaktadır (14).

Ailelerin iyi niyetle paylaşımlarda buldukları değerlendirilse de, istemsizce yaratılan dijital ayak izleri birtakım hak ihlalleri yaratmaktadır. İnternet üzerinden yayınlanan her şeyin aranabilir, paylaşılabilir ve uzun süreli var olma yapısı göz önüne alındığında ebeveynin yayın yapma özgürlüğü ile bir çocuğun gizlilik, mahremiyet ve unutulma hakkı arasında bir çelişki doğmaktadır (12). Çocuk hakları sözleşmesi 19. maddeye göre taraf devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır şeklinde belirtilmiştir. Ancak ülkemizde bu paylaşımları engelleyecek yada yaptırım uygulayacak yeterli yasalar bulunmamaktadır (15) . Bununla birlikte Milli Eğitim Bakanlığı'nın, okullarda sosyal medyanın kullanılması konusunda, 07.03.2017 tarihinde yayınlamış olduğu 2017/12 sayılı genelge ile facebook, twitter, youtube gibi sosyal medya kanallarında öğrenci resimleri, öğrenci videoları, öğretmen resimleri ve videolarının paylaşılması konusunda açıklama yapılmıştır ve hukuka aykırı yapılan paylaşım yapanlar hakkında yasal işlem başlatılacağı belirtilmiştir (16). Çocukların, kişisel bilgilerin yayılımı üzerinde hiçbir kontrolü yoktur. Bu nedenle ebeveynler çocuğunun mahremiyetinden sorumludur ve sosyal medyada ne kadar çok paylaştıkları ve ne paylaştıkları konusunda düşünceli olmaları gerekmektedir. Yapılan bir çalışmada ebeveynlerin % 68'i çocuklarının mahremiyetine zarar vereceğini, % 67 si çocuğun fotoğraflarının başkaları tarafından tekrar paylaşılacağını %52 sinde çocuk büyüdüğünde bu resimlerden dolayı utanabileceğini düşünmesine rağmen, annelerin % 84'ü, babaların % 70'i çocuklarının resimlerini sosyal medyada paylaşmaktadır. Yine aynı çalışmada ebeveynlerin % 72'si sosyal medya kullanımının kendilerini daha az yalnız hissettirdiğini, % 62'si ise sosyal medyanın çocuğu ile ilgili endişelerinin azalmasına katkıda bulunduğunu belirtmektedir (4).

2000 İngiliz anne-baba tarafından yapılan bir ankete dayanarak hazırlanan raporda, velilerin çocuklarının yılda yaklaşık 195 resmini paylaştıklarını ancak gizlilik ayarları veya telif hakları konusunda endişe etmedikleri belirtilmektedir. Ankete katılan ebeveynlerin % 46'sı sosyal ağlarda 'bir ya da iki kez' gizlilik ayarlarını kontrol etmiş % 17' si ise hiç bir zaman hiç kontrol etmediği bildirilmektedir (11).

Bu noktada ebeveynlerin düşünmesi gereken birçok sorun ortaya çıkabilir. Çevrimiçi paylaşılan her şeye başkaları ulaşabilir ve bu resimler farklı amaçlarla kullanılabilir. Örneğin paylaşılan bu resimler herhangi bir yerde satılan bir kupanın, kıyafetin, objenin üstünde kullanılabilir (11). Bununla birlikte pedofilinin günümüzde çok yaygın olduğu düşünülürse, özellikle havuzda, küvette, denizde çocuğun çıplak, bezli ya da kısmen giyilmiş şekilde paylaşılan bu resimleri, pedofili sitelerine kopyalanma riski taşımaktadır (17). Avustralya hükümetinin güvenlik birimi tarafından yürütülen bir araştırmada, pedofili sitelerinde paylaşılan görüntülerin yaklaşık % 50' sinin sosyal medya sitelerinden alındığı belirtilmiştir (18). Yapılan paylaşımlar sadece arkadaş grubu ile paylaşılmış olsa bile insanlar, arkadaş listesindeki herkesi yeterince iyi tanımadığı için yapılan paylaşımlarda dikkatli olunmalıdır.

Kimlik hırsızlığı, bu paylaşımlarla çocukların karşıya kalabileceği risklerden bir diğeridir. Özellikle, paylaşımlarla birlikte çocuğun adının soyadının tam olarak verilmesi, doğum tarihi gibi bilgilerin tam olarak paylaşılması gibi durumlarda çocuklar, kimliklerinin çalınması durumu ile karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca paylaşımlarda konum etiketlenmesi, çocuğun gittiği kreş ya da kurs hakkında bilgilerin internet ortamında belirtilmesi, kötü amaçlı kişiler tarafından kaçırılma ya da benzer amaçlarla çocuğun istismar edilmesine sebep olabilmektedir (11,17).

Çocuk için özel kalması gereken psikolojik ve sosyal bilgilerin paylaşması, başkaları tarafından suistimal edilebilecek açık veya utanmaya sebep olacak bilgileri ve görüntüleri paylaşmak çocuk için ileriki yaşamında sorunlar teşkil edebilir. Çocukluk çağında sevimli gelen resimler ilerde alay etmek, küçük düşürmek, tehdit ve şantaj gibi farklı amaçlarla için kullanılabilir. Bu durumda, çocuğun benlik saygısı olumsuz şekilde etkilenebilmektedir (15).

Ebeveynler sosyal medya kullanılırken nelere dikkat etmelidir?

Ebeveynlerin, ebeveynin ifade etme özgürlüğünü sınırlamaksızın sosyal medya kullanımını sağlaması ve bunu yaparken de çocuğun çıkarlarının en üst düzeyde korunması gerekmektedir. Bunun için dikkat edilmesi gereken bir takım noktalar bulunmaktadır (11,13,14,19).

- ✓ Öncelikle bu paylaşımları kimlerin göreceği düşünülmelidir. Çocuğunuzun yararına olan bir resim, yorum veya bilgi paylaşılmıyorsa (örneğin, uzaktaki akrabalarıyla bağlantı kurmalarına ve iletişim kurmalarına yardımcı olmak için) paylaşmaktan vazgeçilmelidir.
- ✓ Çocuklarımızın davranışsal ya da duygusal mücadelelerinin olduğu öfke nöbetleri, yeme problemleri, acı çektiği anları içeren paylaşmaktan kaçınılmalıdır.
- ✓ Çocuğun bulunduğu yerler hakkında bilgi paylaşılmamalıdır.
- ✓ Çocuklar hakkında paylaşım yapılmadan önce, bununla ilgili çocuğun gelecekte neler hissedebileceği düşünülmelidir.
- ✓ Çocuğun yaşı ne olursa olsun çıplak, küvette, denizde resimlerini paylaşılmamalıdır.
- ✓ Sosyal bilgilerde çocuğun tam adı ve doğum tarihi ya da bunların var olduğu resimler paylaşmaktan kaçınılmalıdır.
- ✓ Başkalarının çocuklarının resimleri izinsiz paylaşılmamalıdır.

- ✓ Kullanılan sosyal medya hesaplarının gizlilik ayarlarından emin olunmalı ve sık sık kontrol edilmelidir. Çünkü sosyal medya hesapları yapılan güncellemelerle birlikte gizlilik ayarlarında değişiklik yapabilmektedir.
- ✓ Sosyal medya hesaplarının gizlilik ayarları kontrol edilmiş olsa bile, yapılan paylaşımlar arkadaş listesi dışındaki kişilere de ulaşabileceği için, yapılan paylaşımlar konusunda dikkatli davranılmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Çocuklar yeterli olgunluğu ulaşana kadar haklarının ebeveynler ve toplum tarafından korunması, güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Bu noktada ebeveynlerin yaptıkları paylaşımlar konusunda özenli davranması çocuğun yararına olmayan, onu şimdi ve gelecekte tehdit edebilecek paylaşımlardan kaçınması gerekmektedir. Bu kapsamda aileler ve çocuklar sosyal medya kullanımı ile ilgili doğabilecek sorunlar hakkında bilgilendirilmeli ve farkındalık kazandırılmalıdır. Ayrıca çocukların haklarını ve çıkarını korumak için ülke genelinde yasalar, politikalar oluşturulmalı, çocuklarını bu şekilde sosyal medyada malzeme haline dönüştüren aileler hakkında yasal süreçler başlatılmalıdır.

Kaynakça

1. Lupton D, Pedersen S, Thomas GM. Parenting and digital media: from the early web to contemporary digital society. *Sociology Compass* 2016; 10(8): 730–43.
2. Zephoria Digital Marketing. <https://zephoria.com/> Erişim Tarihi: 15.08.2017
3. Bartholomew MK, Schoppe-Sullivan, SJ, Glassman M, Kamp Dush CM, Sullivan J.M. New parents' facebook use at the transition to parenthood. *Family Relations* 2012; 61(3): 455–69.
4. Child Health Evaluation and Research Unit. Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting. C.S. Mott Children's Hospital National Poll on Children's Health 2015;23(1):1-3. http://mottnpch.org/sites/default/files/documents/031615_sharenting_0.pdf Erişim Tarihi:10.08.2017
5. Brosch A. When the child is born into the internet : Sharenting as a growing trend among parents on facebook. *The new educational review* 2016 ; 43 (1): 225-36. <http://www.educationalrev.us.edu.pl/dok/volumes/43/a19.pdf> Erişim Tarihi:10.08.2017
6. Keith BE. Parental sharing on the internet child privacy in the age of social media and the pediatrician's role. *JAMA Pediatrics* 2017 ; 171(5):413-4.
7. Marasli M, Suhendan E, Yilmazturk NH, Cok F. Parents' shares on social networking sites about their children: sharenting. *Anthropologist* 2016; 24(2): 399-406.
8. Collins Dictionary. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sharenting>
9. McDaniel BT, Coyne SM, Holmes EK. New mothers and media use: associations between blogging, social networking, and maternal well-being. *Matern Child Health J* 2012; 16(7):1509-17.

10. American Academy of Pediatrics. Researchers Caution About Potential Harms of Parents' Online Posts about Children. National Conference & Exhibition 2016. <https://www.aap.org/en-us/about-the-aap/aap-press-room/pages/researchers-caution-about-potential-harms-of-parents-online-posts-about-children.aspx>
11. Blum-Ross A, Livingstone S. Sharenting,"parent blogging, and the boundaries of the digital self. *Popular Communication* 2017; 15(2) 110–25.
12. Hablemitoğlu Ş. Çocuk Hakları İhlali ve Çocukların İstismar Alanı Olarak "Sosyal Medya". 2016 <https://tr.linkedin.com/pulse/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1-ihlali-v%C3%A7ocuklar%C4%B1n-istismar-alan%C4%B1-ii-hablemito%C4%9Flu>
13. Crystal Abidin C. Micro-microcelebrity: Branding Babies on the Internet. *M/C Journal* 2015; 18(5).
14. Aslan A. Ünlü D.G. Instagram fenomenleri ve reklam ilişkisi: Instagram fenomenlerinin gözünden bir değerlendirme. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 2016; 3(2) 41-65
15. UNİCEF Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim Tarihi: 02.11.2017 http://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF_CocukHaklarinaDairSozlesme.pdf
16. Milli Eğitim Bakanlığı. Okullarda Sosyal Medya Kullanımı. 2017\12 Genelge. Erişim Tarihi: 02.11.2017 https://drive.google.com/file/d/0BxCYXmeNe_fFSzJTNVc4MkRJUDA/view
17. Steinberg SB Sharenting: Children ' s Privacy in the Age of Social Media. *Emory Law Journal* 2017; 66:839.
18. Battersby L. (2016) Millions of social media photos found on child exploitation sharing sites. *The Sydney Morning Herald*. Erişim Tarihi: 12.07.2017. <http://www.smh.com.au/national/millions-of-social-media-photos-found-on-child-exploitation-sharing-sites-20150929-gjxe55.html>
19. Minkus T, Shanghai KL, Ross. K.W. Children seen but not heard: When parents compromise children's online privacy. *ACM* 2015; 978(1): 4503-3469.